

Hír -Tükör

A hatvanöt éves Kerék Imre köszöntése

Ha jó érzéssel s némi szerencsével tallózunk a mai költők műveiben, támadhat olyan érzésünk, hogy a költészet jól termő éveiben járunk. Ma is vannak jó költők, igazi mesterek, akik félre nem ismerhetően fejezik ki a mindnyájunkban meglevő, közös emberi dolgokat. Formaművészek, virtuózok működnek, akik elkápráztatnak stílbravúrjaikkal, ötletes parafrázisaikkal. Elbűvölőn játszanak az elődeiktől rájuk hagyományozott Stradivarin, Bösendorferen, s egyszeri és megismételhetetlen voltukat is ki tudják fejezni az öröklött hangszeren. Illendőnek tartják, hogy a mesterségbeli tudás a kisujjukban is benne legyen. Egy-egy régi mester ünnepien hangzó fogásait profán, köznapi témákhoz, gondolatokhoz és léthelyzetekhez is alkalmazzák, s képesek arra, hogy bármely közelebb-távolibb hazai és világirodalmi klasszikus szellemét megidévez zengjenek, Adyval mondván, „...újszerűt vagy keserűt, / Szépet vagy szent-merészet”. Megtoldva mindezt gyakran a játék, a humor humánumával, amiben klasszikusainknak ugyancsak örömük tellett. A nagyhatású, tudatformáló egyéniség ma ritka, mint a fehér holló, nagy öregjeink közt találunk ilyenre mutatóba. Nem a költészet nagy korszaka ez, mint a múlt század tízes, harmincas vagy hatvanas éve. Nem a költőpróféták kora ez, a mesterség rangját őrzőké inkább.

Kerék Imre olyan költő, akire mindig figyelni kell. Azazhogy *kellene*, ha a költészet e jól termő korszaka nemcsak a verstermés gazdagságában, hanem az olvasói és a kritikai fogadtatásban is Fortuna kegyeltjének volna mondható. Úgy tetszik, ma már végképp nem a költő tudásán és nem a versek szépségén múlik, hogy eljut-e a mű a közönséghez. Most már a kor az Olvasó után kiált, aki megteszi a lépést az értékes, de nehezen hozzáférhető irodalom felé, melyet pedig hálás fogadtatásra jelölt szépsége, igazsága és – Kerék Imre esetében ez is kimondható – élvezetes, szórakoztató volta is. Az őt övező közönyre nem találok magyarázatot.

Versei nem hasonlítanak a modernségnek kikiáltott, gépies betűragadáshoz, az oly sokszor körülajnározott halandzsához. Istenáldotta formaérzéke igaz érzelmességgel és gondolatgazdagsággal párosul. Versei évtizedek óta jelen vannak a folyóiratokban, de köteteiről azt lehetne hinni, hogy titokban jelennek meg titkos, szamizdatnak szánt, de a kezek és szívek útján sem terjedő kötetecskében. Életműkiadása, a 2002-es *Virágvölgy (Összegyűjtött versek 1961–2001)* sem lelt a kritika mulasztásait feledtető visszhangra, s gyönyörű költeményei, remek műfordításai és gyerekversei birtokában úgy lépte át hatvanötödik évét, hogy a méltó elismerés mindmáig elkerülte. Ez talán abból is következik, hogy a sikert nem az önmenedzseléstől és a manapság látható reklámfogásoktól, hanem – nyilvánvaló tehetségén felül – az állhatatos önműveléstől és a teremtő munkától várja.

Ha végigolvassuk például *Vénusz kertében nőtt alma* című verseskötetét, melyet szerelmi költészetéből válogatott, elámulhatunk azon a tudáson, amelynek birtokában van. A kötet valóságos líratörténeti antológia, remekírói kincsesház. Régi zsoltárok, népdalok, virágénekek és táncszók; az ószövegségi *Énekek éneke*; szapphói, anakreóni dalok, Catullusi Lesbia-versek és horatiusi carmenek; a *Carmina burana*, a Villon-ballada, Balassi Coelia-versei és Ronsard elégius szonettjei; a szerelmes Berzsenyi robbanóanyagot rejtegető, klasszikus fegyelme; Apollinaire hangaszálás dala és groteszk bestiáriuma; Lorca románca és Jeszenyin fanyarba forduló édessége; József Attila és Radnóti szerelmes bájoló; Berda József életörömtől árasztó vigalma és Vas István megfontolt epikureizmusa; Kálnoky *Első szerelemre* emlékező, groteszk szonett-bravúrra és Weöres *Psyché*-álma, és talán a legfőbb példakép, Csanádi Imre deákos klasszicizmusa... A pusztasors felsorolás is jelzi, hogy Kerék Imre nemcsak a hazai, hanem a világgöltészetnek is beavatottja, s nemcsak költőként, hanem műfordítóként is a legkiválóbbak közé tartozik. Ágh István, Szepesi Attila, Ferencz Győző, Kovács András Ferenc (pardon: Lázár René Sándor) és a fiatalabb nemzedék kitűnőségeivel egy időben (köztük mind több a költő!) íme, Sopronban is működik egy költő, aki mindent tud, mindent jól tud, és tudását a maga egyéniségén átszűrve parolja a költészet nemes italává.

Eddig azokat a „rokonait” sorolgattam, akik a két-három évezredes lírában kialakult formákba öltöztetik egyéni mondandójukat. Ez a fajta mesterségbeli tudás természetesen nem kizárólagos ismérve a költői tehetségnek. Vannak ma is, akik ritkán használnak kötött formákat, mégis a legfelsőbb fokon gyakorolják mesterségüket, megteremtve önkifejezésükhöz azok az elvéthetetlen nyelvi formákat, amelyek éppoly tiszta esszenciák lehetnek, mint a klasszikus versidomba foglalt művek. Nem örülnék, ha pedáns iskolamesterek ítélkeznenek a költői tudásról, akik metronómmal mérik a költők poétikai fölkészültségét. Kerék Imrét nemcsak azért tartom igazi költőnek, mert aranydiplomát szerezhetne Weöres, Devecseri vagy Csanádi „költőiskolájában”. (A műfordításban oly kiváló Devecserit azért is említem, mert halálos ágyán ő írt esszét, melyben egy „költőiskoláról” álmodott.) Kerék Imre jelentős megszólalásokra képes, és az a legnagyobb dolog, ha egy költői műbe annyira beléfelejtkezhetünk, hogy észre sem vesszük a formaművészet mégoly becses trükkjeit, melyek nem önmagukért, hanem a gondolat célba viteléért jöttek világra, s átadhatjuk magunkat a forma révén győzelemre vitt igazságnak. (Valljuk be, kicsit „gyanús”, ha a rímek, ritmusbravúrok, szójátékok és hang-

tani játékok túlságosan magukra vonják figyelmünket. A „hírhedt” – bár korántsem „elrettentő” – példa Kosztolányi *Ilona* című szerelmes bravúrverse, amely sokkal inkább bravúrvers, mint szerelmes vers. Az elfogulatlanság kedvéért említhetném Petőfi *Fresco-ritornell* című „szerelmes” tercínait is – vagy József Attila némelyik versét, mely kifejezetten a rím s a játék kedvéért íródott.)

Amikor fellapozom Kerék Imre *XX. század végi poéta verse* című költeményét, azt mondhatom: ez nemcsak kitűnő vers, ez kordokumentum is, látélet az emberi világ s benne a költészet aggasztó állapotáról. (A verset először a *Hitel* című folyóirat közölte valamikor a kilencvenes évek második felében.) Emberféltő, mert költészetféltő, kultúraféltő nyilatkozat, óvás és segélykiáltás. Dicsérhetném a dikció lendületét, a veretesen kimunkált sorokon át indázó körmondatok intellektuális erejét, a virtuóz rímeiket. De most még inkább tekintünk a figyelmeztetésre, s bizakodjunk, ha tudunk, hogy nem Kasszandra-jóslatot olvasunk, hanem a hamis látszatok mögött megbújó társadalmi igazságot. Az igazmondás az utolsó reményünk, de erről a reményről nem mondhatunk le soha: „Verseid sorsa? Tán egy jobb utókor? / Láthatod, hiszen már ma is, mit ér / a légvár, mit raktál illúziókból, / reményből – nem többet a semminél! / Mit létrehoztál, csak halott betűkként / marad utánad, sárgult könyvlapok / szemfödélével leborítva. Tűzfényt / agyadban egykor, ha lobbanthatott // néhány veritékezve megtalált szó: / lesz-e, ki friss-új életet lehel / beléjük: egy-egy ritka, fősugárzó / szív s lélek, avagy szele söpri el / valamennyit a zúduló Időnek, / az úr kék levegőhullámain / őszi levelekként sodorva őket?”

Költészetében rendre rálehetünk azokra a súlyos társadalomkritikai mondandójú versekre, amelyek a költészethez hű olvasók szemében a legnagyobb útmutatóink méltó utódává avatják Kerék Imrét. Formaművészete, társadalomjobbító indulata, természetszeretete, szerelmes versei és gyermekköltészete mellett szeretném felhívni az olvasók figyelmét egy fontos vonására. Csanádi Imre óta virágzik nálunk egy verstípus, a múzsák testvériségét kifejező, képzőművészeti alkotásoktól ihletett költemény. A hetvenes években az Új Tükör szerkesztőjeként Csanádi Imre maga kezdeményezte az ilyen tárgyú versek rendszeres közlését, miután az *Írott képek* remekló ciklusát ő már letette a magyar irodalom asztalára. Talán nem is sejtette, hogy ő, aki annyira kimaradt mindenféle divatból, egyszer még divatot, nemes vetélkedőt sarjaszt ezzel... Kerék Imre, aki oly gyönyörű verssel adózott egyik legfontosabb mestere, Csanádi Imre szellemének (*Egy zámolyi pince falára*), a legavatottabb folytatója ennek a szép hagyománynak. Az ő szavai nyomán új életre kelnek Brueghel és Rembrandt, Vermeer és Cézanne, Van Gogh és Rouault, Modigliani és Kokoschka festményei, Henry Moore szobrai. Látható lesz világuk, amely már nem a szemnek, hanem a képzeletnek mutatja meg magát.

Van egy világ, amely nem látható, és amely különb a „való világnál”. Kerék Imre beavatott kalauza ennek a nem látható világnak.

Alföldy Jenő

Bajnóczy-kötet * A Zalaegerszegen élő Bajnóczy Zoltánnak – a FISz 2006-os irodalmi pályázata díjazottjának – (*Szárnyak a Lethe felett* címmel megjelent első kötete, a Fiatal Írók Szövetsége kiadásában. A verseket és műfordításokat tartalmazó könyvet október 26-án mutatták be a Hevesi Sándor Színház nézőtéri büféjében. A műveket a színészstúdió tagjai adták elő.

Oláh János születésnapi köszöntése

Nehéz megszólalni, megszólalási pozíciót találni ebben a helyzetben. Magam is túl a 65-en, mit is mondjak, mondhatnék. A Jánosról. Éppen ezen gondolkodtam, hogy néhányunknak megvolt a maga gúny, ragadvány vagy beceneve – ki-ki válogathat -, de én nem szólítottam másként, csak Jánosnak. Janinak végképp nem. (Pedig a maga módján Jani, volt sok-sok példát hozhatnék rá.) Felőttebb, komolyabb, érettebb volt – nálam mindenképpen. Tudott küzdeni – ezt valószínű, a sporttól, a cselgáncstól is kapta -, végig tudta vinni a dolgokat. Mert átlátta a viszonyokat. Azért futott be (üldözték) negatív karriert az átkosban, mert átlátták, hogy átlát a viszonyokon. S kemény, kíméletlen őszintesége sem volt éppen az, amit a „családfók kegyeltek”. Sokszor nyilván a dac, a kétségbeesés hajtotta – hajszolta bele – néhány már-már irodalmi legendává vált szóváltásba, perpatvarba, amit azóta sem tudnak megbocsátani neki. Mégis, itt van, köztünk van, bizonyított költőként, prózáíróként, szerkesztőként, ám a kánon fanyalgása nem tud mit kezdeni vele.

Amikor erre az ünnepi felszólamásra készültem, újra elővettem az Elérhetetlen földet, köteteit, és végigolvastam János verseit, és csak a szöveg hatására figyeltem. Versei ma is magukkal ragadnak, megszólítanak, semmit sem veszítettek érvényükből. Hideg izzás, sodró erejű képek, kegyetlenül találó metonímiák, s valami őrijtően tetten érhetetlen pontosság. Azt hiszem, egyike volt azoknak, akik valósággal fogalmi hálót szöttek a kimondhatatlan megjelenítésére. Kétségtelen, néha nehéz ezt követni, fölfejtetni, máskor viszont nagyon is egyértelműen kitetszik – mi is? A lázadó magatartás, a lázító tartalom. Első verseitől szószólója akart lenni a „kinemfaragott szobroknak, fölnemlázadt lázadóknak”. Próbálta bemérni az ellenfelet, próbálta megszólítani, provokálni. „A béke iszonyú pillanatában.”. A „Győzelem

és kudarc föltételezett /próbáiba bonyolódva...". De csak hiányt érezte, az ürességet, ahova belezuhognak a számára fontos közlések. „A hiány akusztikája csaknem tökéletes” – írta, s kétségbeesetten tapasztalni kellett: „Nem lehet tetten érni az eseményeket.” De mégsem a föladás, az ellentmondásos helyzetet teljes bonyolultságában áttekintő ember fölismerése csap ki a *Fordulópont* konklúziójából – amit én ma is meghatározó költeménynek tartok - :

„A lázadás/ talán csak önmagunk fölégetése/ fegyverrel a kézben/vagy fegyvertelenül,/különös lángolás – egyelőre/ jogaik ellenére/félelmetes beszéd/ milliárdokért/kevesekben.”

A filozófikus megközelítések után jött maga az élet – s „vágni minket nyakon”. És az első kötet már ezt intonálja: „Éppen elég könyörtelen, ami megtörténik.” A *Fordulópont* – a miben a Nemzedékem megjelent, s amiből idéztem, - szerintem van olyan jelentős kötet, mint Petri György, a Magyarázatok M. számára. Talán majd jön egy mégújabb nemzedék, aki ezt nemcsak észrevételezi, hanem esztétikailag is megérveli. A *Fordulópont* változatosságával büvöl el. Vasy Géza – azt hiszem, nem tudunk elég hálásak lenni neki – ír egyik, többedik, rólunk szóló tanulmányában „Oláh János korán kibontakozó formaérzékéről”. Abszolút igaza van. Nos, ennek a műfaji virtuozitásnak teljes repertoárja tárul elének, a kötetet olvasva. Tömör szentenciákba kalapált szabadversek épp úgy föllelhetőek ebben, mint játékos-gúnyoros kísérletek, bravúros rímtechnikájú miniatűrök, imitációk, rigmusok, mondókák. A „magyar dalok” megírása pedig nem csak páratlanul szép Bornemissza-idézés, a maga idézőjeles, áttételes módján a legbensőségesebb vallomások megtételére is alkalmat teremt. Mégis – a továbblépés, a kötet utószavában írott programja szerint, a művészi jel megalkotása – közügy. Tehát – jöjjön (aminek jönnie kell) az érvényes jelrendszer megteremtése. A napi történésekből. Tárgyakból. Cselekedetekből. A Jel azért érdekes, mert benne a köznapi mozzanatok a maguk konkrétságában nyerne „kibeszélést”. (Az a titok, hogy nincs titok.) Tudatos elfordulás ez a meddő (és ideológikusan behatárolt) filozófálástól, az élet, mint legfőbb érték jelenik meg. A szkepszis, rezignáció és borúlátás a szenvedélytelen sorolásokban jelenik meg, a köznapi szituációk rezzenéstelen fotográfiájában. Szikárság, analógikus meditációk, a köznapi igazságok legyőzhetetlen ereje. Ez sugárzik a Jel-ből.

Az újabb tíz év versei – az 1991-ben megjelent Nagyító fény című válogatásban kaptak helyet, más, régebbi költeményekkel. Ebben kétségtelenül érezhető valami felszabadultság, tágasság, oldódás. De az önmagát sem kímélő őszinteség a régi. Végül is, minden költőre jellemző (valamelyik) ars poeticája. János a következőket írja az ebben a kötetben található *Ars poeticában*:

„Mindig is óvakodtam tőle, /hogy versnek nevezsem írásaimat,/ mostanában meg különösen. /A szavak, amiket papírra vetek,/ jó, ha mondatokká állnak össze.” Nos, a kötelező szerénység jelenik meg itt (is). Ez a vegyes kötet is felvillantja azt a Történelmi leckét, amivel még ma sem szembesültünk. (Nyilván, mert kényelmetlen.) Már elfelejtettük: „Díszszemlék örömmámorában/ egy korty nélkül esik el, aki elesik...Szégyenkezhetne ugyanezért más is. /És nem teszi.” Igen, ez a szégyenkezés elmaradt... Sok más is, a katarzis, amit reméltünk. Kettősség élt bennünk ebben az időben: ennek tökéletes lenyomata a *Történelmi lecke*. És sajnos, szinte minden szava ma is igaz. „Akik kedvesnek mutatkoznak/ azok próbálnak leginkább elveszíteni. /Szeretnék föllázítani: ne változz meg, maradj, aki voltál, /ugyanakkor szeretnék búcsút venni tőled...” Ez a búcsú azonban túl hosszúra sikerült – figyelmeztetnek a vers megszívlelendő szavai.

Oláh János – barátunk, pályatársunk – itt van, fáradhatatlanul dolgozik, minden kétely ellenére egy másik, alternatív értékrendet, egy másik Magyar Naplót sikerült az asztalra tennie, a maga elképzeléseit valósítva meg, képviselve erőteljesen a kortárs irodalomban. Itt van, néha csüggedten, máskor feldobottan ebben a „Kivérzett idillben” Ő írta, nagyon találó. Hiszen, mindennek ellenére, valamit végigvitt, kiteljesített, megoldott. Verseiben, költészetében. Akkor is, ha kevéssé kapta meg a talán a legfontosabbat – s ebben nincs egyedül – a felelősségteljes kritikát. Elismerésről is beszélhetnék, de ezt hagyjuk. A legnagyobb elismerést azért itt is és most is megkapja azoktól, akik értő olvasói voltak évtizedeken át, a „barnasisakos dombok oldalától” – a lassan összeálló „korgó vádiratig”. A kíméletlen önarckép, amit a Távolodóban fest magáról – „Megritkult hajad,/ az állad felkopott/ s e lassan lanyhuló, végtelen üldözést/ fulladásig kibírtad. Panaszra nincs okod.” – önsajnálattal néz szembe a „történetekkel”, az elhúzott évtizedekkel, az elkopott (ellopott) lehetőségekkel. Én azért azt mondanám – cáfolnám – amit ugyanitt ír: „Vesztesként hagyni el/e sárba fulladt lövészárkokat,/ megszoktam, hogy a győzelem,/amiért harcolok,/nem enyém”. Én úgy érzem, János nem vesztes, a győzelem az övé (is), mert egy kikezdehetetlen lírai opusz, életmű körvonalazódik pályáján, s a győzelme másokat is olyan lehetőségekhez juttatott irodalomszervezőként, ami ritkaság – ebben hálátlan korszakban. Még egy sort találtam, ami nagyon jellemző Oláh Jánosra: (Útvesztő): „Majd ha öregember leszek, /füvet szedek az árokparton nyulaimnak.” Azt kívánom neki, soha ne legyen (ilyen) öregember, hiszen még rengeteg feladat vár rá. (Akár hiszi, akár nem.) S végezze azt, amit ma a kortárs irodalomban helyette senki nem végez el, dörmögve, zsörtölődve, kelletlenül. És nagyon-nagyon sokáig.

Péntek Imre

(Elhangzott a november 24-én, Oláh János születésnapján, a budapesti Rátkai Klubban.)